

УДК 159.92

© О.В. Грицук, 2020

orcid.org/ 0000-0002-6672-4701

<https://doi.org/10.33989/2226-4078.2020.2.211914>

ГРИЦУК Оксана Вікторівна

кандидат психологічних наук, доцент,

докторант кафедри практичної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ЕМОЦІЙНІ СТАНИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ

У статті проаналізовано особливості емоційних станів студентів на лекційних заняттях. Представлено актуальні психологічні дослідження емоційної сфери та психоемоційних станів здобувачів вищої освіти. Подано результати вивчення міри вираженості самопочуття, активності і настрою дівчат і хлопців на лекційних навчальних заняттях. Порівняно ступінь вираженості самопочуття, активності і настрою студентів залежно від курсу навчання. Описано і проаналізовано результати застосування t-критерію в дослідженні емоційних станів студентів. Визначено міру вираженості самопочуття, активності і настрою хлопців і дівчат на лекційних навчальних заняттях. Проаналізовано відмінності і порівняно вираженість складових психоемоційного стану студентів залежно від курсу навчання. Виявлено, що позитивне самопочуття і активність на лекціях статистично значущо більш виражені у хлопців, ніж у дівчат. Визначено, що у дівчат і хлопців міра вираженості настрою на лекційних заняттях статистично значущо не відрізняється. Описано, що найнижчі показники міри самопочуття на лекційних заняттях у студентів третього курсу, найвищі – першого курсу; найнижчі показники міри активності на лекційних заняттях у студентів другого курсу, найвищі – першого курсу; найвищі показники настрою на лекційних заняттях у студентів на четвертому курсі, найнижчі – на шостому курсі навчання.

Ключові слова: *емоційний стан, самопочуття, активність, настрій, лекція, статистична значущість, компетентність.*

Постановка проблеми. Освітній процес у закладах вищої освіти визначається гуманістично-творчим стилем суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента, особистісно зорієнтованою формою навчання. Дослідження особливостей емоційних станів студентів надає можливість викладачам

спланувати і спрогнозувати розвиток загальних і фахових компетентностей у здобувачів вищої освіти, побудувати освітній процес на принципах студентоцентрованого навчання, системного, індивідуально-творчого підходу. Різноманіття форм лекційних навчальних занять, у тому числі, мультимедійні, інтерактивні, прес-конференції, диспути, брифінги, «круглі столи», дозволяє позитивно забарвити освітній процес і наповнити позитивними емоціями взаємодію її суб'єктів, посилити корисний вплив психоемоційного стану на навчальну діяльність студентів і на їх особистість в цілому. Все це актуалізує наукові теоретичні і практичні дослідження емоційних станів студентів у процесі навчальної діяльності, а саме, під час лекційних навчальних занять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує багато наукових робіт, присвячених вивченню психоемоційних станів студентів під час виконання складних видів навчальної діяльності (Богущ, 2017; Льодокова, Панфилов, 2013; Mupoz, Tucker, 2014), емоційних станів студентів з особливими потребами (Неклюєнко, 2012; Рокотянська, 2013), емоційних станів студентів під час онлайн навчання (Hewson, 2018), проблеми усвідомлення власних емоційних станів (Зарицька, 2015). В останні роки почали з'являтися роботи психологів, пов'язані зі специфікою проявів емоційних станів студентів під час виконання ними конкретних видів навчальної діяльності (Кузнецов, Фоменко, Кузнецов, 2015).

Формулювання ідей статті та завдань. Мета статті полягає у дослідженні емоційних станів студентів на лекційних навчальних заняттях. Це передбачає послідовне виконання наступних завдань: 1) виявити міру вираженості самопочуття, активності і настрою дівчат і хлопців на лекційних навчальних заняттях; 2) порівняти вираженість самопочуття, активності і настрою студентів залежно від курсу навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для реалізації мети і завдань дослідження використано методику «САН: самопочуття, активність, настрої» (В.О. Доскін, Н.О. Лаврентьева, В.Б. Шарай, М.П. Мирошников). У дослідженні взяло участь 193 студенти вищих навчальних закладів. Для обробки отриманих даних за допомогою пакету STATISTICA 12 застосовано t-критерій, що дозволив порівняти середні значення

кожних двох вибірок досліджуваних і зробити висновок про розрізнення двох середніх значень. Для незалежних вибірок, представники яких є досліджувані студенти I-VI курсів чоловічої і жіночої статі, перевірялась достовірність розрізнення вибірок за змінною, що вимірювалась у представників цих вибірок («самопочуття на лекції», «активність на лекції», «настрій на лекції»), розраховувались середні значення, і за t -критерієм визначалось значущість їх розрізень.

В Табл. 1 представлені результати дослідження міри вираженості самопочуття, активності і настрою хлопців і дівчат на лекційних навчальних заняттях.

Таблиця 1

Міра вираженості самопочуття, активності і настрою дівчат і хлопців на лекційних навчальних заняттях

Психо-емоційний стан	Кількість досліджуваних		Середній бал		Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	чол	жін	чол	жін	чол	жін	
Самопочуття	108	85	3,898	3,565	0,709	0,680	0,001155
Активність	108	85	4,037	3,600	0,819	0,759	0,000195
Настрій	108	85	4,519	4,612	0,703	0,832	-

З представлених результатів випливає, що за показником «самопочуття» вибірка з 108 хлопців має середній бал 3,89, а вибірка з 85 жінок – середній бал 4,03. Розрізнення статистично достовірні на високому рівні значущості ($p = 0,001155$). Критерій рівності дисперсій Левіна вказує на те, що дисперсії двох розподілів статистично значущо не розрізняються ($p = 0,691472$).

Результати міри вираженості самопочуття хлопців і дівчат на лекційних навчальних заняттях представлені в графічному вигляді на рис. 1.

І у молодих людей, і у дівчат самопочуття на лекціях у цілому має позитивні ознаки. Вони відчувають себе сильними, працездатними, витривалими, бадьорими, однак ці відчуття статистично значущо більш виражені у хлопців, ніж у дівчат. Результати міри вираженості активності хлопців і дівчат на лекційних навчальних заняттях представлені в графічному вигляді на рис. 2.

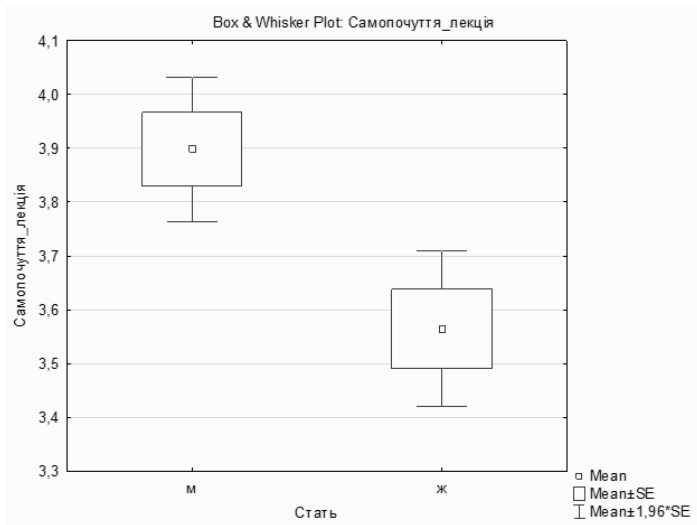

Рис. 1. Вираженість самопочуття молодих людей і дівчат на лекційних навчальних заняттях

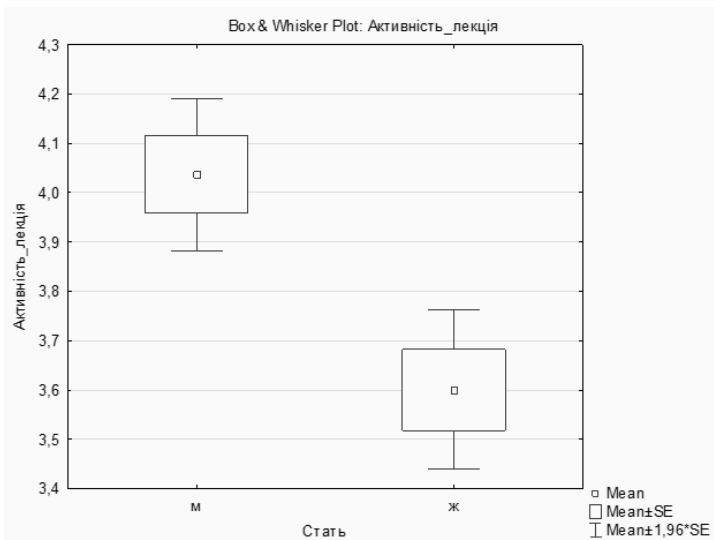

Рис. 2. Вираженість активності молодих людей і дівчат на лекційних навчальних заняттях.

У молодих людей міра вираженості активності статистично значущо більш виражена, ніж у дівчат. У хлопців на лекціях рухливість, швидкість і темп протікання психічних функцій вищі, ніж у дівчат. Вони активні, рухливі, швидкі, діяльнісні, схвильовані, захоплені навчальним заняттям, уважні. Дівчата менш активні на лекціях, неуважні, відчують незацікавленість навчальними заняттями.

Результати міри вираженості настрою хлопців і дівчат на лекційних навчальних заняттях представлені в графічному вигляді на рис. 3.

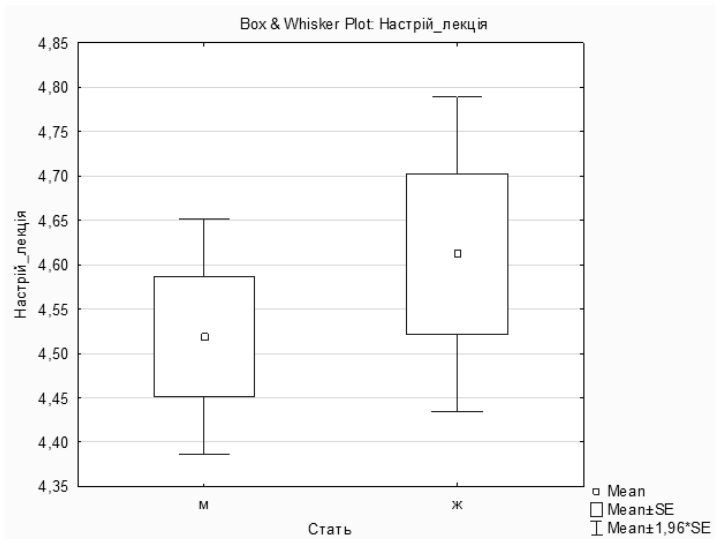

Рис. 3. Вираженість настрою молодих людей і дівчат на лекційних навчальних заняттях

Й у дівчат, й у молодих людей міра вираженості настрою на лекційних заняттях статистично значущо не відрізняється. Вони мають гарний настрій, життєрадісні, спокійні, задоволені, оптимістичні, сповнені надіями, відчують себе такими, що відпочили.

На лекційних заняттях студенти не обтяжені дуже складними завданнями. Вони знайомляться з теоретичними основами навчальної дисципліни, конспектують навчальний матеріал, структуруючи його. Якщо викладач використовує не

тільки монолог, але й діалог, прийоми активізації уваги студентів і отримання зворотного зв'язку, наочність, мотивує, демонструє практичну значущість матеріалу, ставить перед ними проблемні питання, пов'язані з практикою, залучає до пошукової діяльності, студенти налаштовані на взаємодію, активні, працездатні, емоційно занурені у предмет та беруть участь у ході теоретичного дослідження.

У табл. 2 представлені результати дослідження міри вираженості самопочуття студентів I курсу на лекційних заняттях порівняно з II-VI курсами навчання.

Таблиця 2

Міра вираженості самопочуття студентів I курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно з II-VI курсами навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
I/II	4,083333	3,688889	2,207660	0,653863	0,733058	0,030696
I/III	4,083333	3,434783	3,565592	0,653863	0,589768	0,000874
I/IV	4,083333	3,562500	3,09849	0,653863	0,681246	0,002800
I/V	4,083333	4,030303	0,283164	0,653863	0,728219	-
I/VI	4,083333	3,850000	1,164886	0,653863	0,670820	-

Між студентами I/II, I/III і I/IV курсів навчання є статистично значущі відмінності у показниках міри вираженості самопочуття. Між показниками студентів I/V, I/VI курсів статистично значущих відмінностей у показниках міри вираженості самопочуття не виявлено. Загалом, простежується наступна динаміка: після першого курсу ($4,083333 \pm 0,653863$) міра самопочуття на лекціях знижується на другому ($3,688889 \pm 0,733058$) і до третього ($3,434783 \pm 0,589768$) курсу навчання. На четвертому курсі показники самопочуття трохи зростають ($3,562500 \pm 0,681246$), і вони перевищують показники третього курсу, але не перевищують показників другого і першого курсів навчання. Ці зміни відбуваються на статистично значущому рівні. На п'ятому і шостому курсах теж відбуваються зміни у показниках вираженості самопочуття: на п'ятому курсі ($4,030303 \pm 0,728219$) вони вище, ніж на другому, але не перевищують показників першого курсу, і на шостому курсі ($3,850000 \pm 0,670820$) вони ще знижуються, і вони нижче, ніж показники третього, четвертого і п'ятого курсів.

Найнижчі показники міри самопочуття на лекційних заняттях у студентів третього курсу. Це пов'язано з наявністю саме профільних навчальних дисциплін, коли студенти готуються до написання курсових та бакалаврських робіт, і на лекціях викладачі не тільки викладають навчальний матеріал, але й спонукають їх до дослідницької роботи. На шостому курсі увага студентів прикута до інтерпретації навчального матеріалу стосовно обраного ними науково-практичного дослідження, тому рівень самопочуття у них теж нижче середнього показника. Найвищий показник міри самопочуття у студентів спостерігається на першому курсі, коли рівень дослідницької роботи і відповідальності ще досить невисокий. Освітньою програмою від першокурсників вимагається запам'ятовування, відтворення змісту навчальної інформації, встановлення смислу сприйнятого матеріалу, прогнозування, а від студентів середніх і старших курсів – творче поєднання елементів у ціле, формулювання ціннісних суджень про ідеї, методи, дослідження (Смирнова, Сухорукова, 2017).

Таблиця 3 містить результати дослідження міри вираженості самопочуття студентів II курсу на лекційних заняттях порівняно зі студентами III-VI курсів навчання.

Виходячи з отриманих даних (табл.3), тільки між студентами II/ V курсів навчання є статистично значущі відмінності у показниках міри вираженості самопочуття. Між показниками студентів II/ II, II/IV, II/ VI статистично значущих відмінностей у показниках міри вираженості самопочуття не виявлено.

Таблиця 3

Міра вираженості самопочуття студентів II курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно зі студентами III-VI курсів навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
II/ III	3,688889	3,434783	1,43964	0,73305	0,589768	-
II/ IV	3,688889	3,562500	0,86182	0,73305	0,681246	-
II/ V	3,688889	4,030303	-2,03782	0,73305	0,728219	0,045048
II/ VI	3,688889	3,850000	-0,83862	0,73305	0,670820	-

Простежується наступна динаміка самопочуття студентів на лекційних заняттях: після другого курсу ($3,688889 \pm 0,733058$) міра самопочуття на лекціях знижується на третьому курсі ($3,434783 \pm 0,589768$). На четвертому курсі показники самопочуття трохи зростають ($3,562500 \pm 0,681246$), хоча вони перевищують показники другого курсу навчання. На п'ятому курсі ($4,030303 \pm 0,728219$) показники самопочуття у студентів підвищуються і перевищують рівень другого курсу. На шостому курсі ($3,850000 \pm 0,670820$) теж відбуваються зміни у показниках вираженості самопочуття: вони трохи знижуються, перевищують показники другого курсу, але не перевищують показники п'ятого.

Таблиця 4 містить результати дослідження міри вираженості самопочуття студентів III курсу на лекційних заняттях порівняно зі студентами IV-VI курсів навчання.

Таблиця 4

Міра вираженості самопочуття студентів III курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно зі студентами IV-VI курсів навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
III / IV	3,434783	3,562500	-0,77068	0,589768	0,681246	-
III / V	3,434783	4,030303	-3,24683	0,589768	0,728219	0,002008
III / VI	3,434783	3,850000	-2,16036	0,589768	0,670820	0,036641

Між студентами III / V, III / VI курсів навчання є статистично значущі відмінності у показниках міри вираженості самопочуття на лекційних заняттях. Між показниками студентів III / IV статистично значущих відмінностей у показниках міри вираженості самопочуття не виявлено. У студентів III курсу ($3,434783 \pm 0,589768$) порівняно зі студентами п'ятого ($4,030303 \pm 0,728219$) і шостого ($3,850000 \pm 0,670820$) курсів показники самопочуття на лекції мають низькі значення. На четвертому курсі вони зростають ($3,562500 \pm 0,681246$), але статистично не значущо.

Таблиця 5 містить результати дослідження міри вираженості самопочуття студентів IV курсу на лекційних заняттях порівняно зі студентами V-VI курсів навчання.

Таблиця 5

Міра вираженості самопочуття студентів IV курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно зі студентами V-VI курсів навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
IV / V	3,562500	4,030303	-2,9525	0,681246	0,728219	0,004149
IV / VI	3,562500	3,850000	-1,5926	0,681246	0,670820	-

Між студентами IV / V курсів навчання є статистично значущі відмінності у показниках міри вираженості самопочуття на лекційних заняттях. Між показниками студентів IV / VI статистично значущих відмінностей у показниках міри вираженості самопочуття не виявлено. У студентів п'ятого курсу ($4,030303 \pm 0,728219$) показники самопочуття вищі, ніж у студентів четвертого ($3,562500 \pm 0,681246$) і шостого курсів ($3,850000 \pm 0,670820$).

Таблиця 6 містить результати дослідження міри вираженості самопочуття студентів V курсу на лекційних заняттях порівняно зі студентами V курсу навчання.

Таблиця 6

Міра вираженості самопочуття студентів V курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно зі студентами VI курсу навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
V / VI	4,030303	3,850000	0,899465	0,728219	0,670820	-

Між показниками студентів V / VI статистично значущих відмінностей у показниках міри вираженості самопочуття не виявлено.

У Табл. 7 представлені результати дослідження міри вираженості активності студентів I курсу на лекційних заняттях порівняно з II-VI курсами навчання.

Між студентами I / II курсів навчання є статистично значущі відмінності у показниках міри вираженості активності. Між

показниками студентів I/III, I/IV, I/V, I/VI курсів статистично значущих відмінностей у показниках міри вираженості активності не виявлено.

Таблиця 7

Міра вираженості активності студентів I курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно з II-VI курсами навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
I/II	4,083333	3,666667	2,086182	0,829702	0,768706	0,040772
I/III	4,083333	3,869565	0,955702	0,829702	0,694416	-
I/IV	4,083333	3,895833	0,90278	0,829702	0,831292	-
I/V	4,083333	3,878788	0,821757	0,829702	0,992395	-
I/VI	4,083333	3,750000	1,410649	0,829702	0,716350	-

Загалом, простежується наступна динаміка: після першого курсу ($4,083333 \pm 0,829702$) міра активності на лекціях значущо знижується на другому ($3,666667 \pm 0,768706$) курсі, з третього ($3,869565 \pm 0,694416$) курсу спостерігається незначне підвищення на четвертому ($3,895833 \pm 0,831292$) і п'ятому ($3,878788 \pm 0,992395$) курсах, на шостому ($3,750000 \pm 0,716350$) курсі навчання міра активності знижується і стає трохи вищою, ніж на другому курсі.

Найнижчі показники міри активності на лекційних заняттях у студентів другого курсу. У них з'являються негативні психоемоційні стани, такі як бездіяльність, повільність, неувважність, бажання відпочити. Можливо, це пов'язано з наростанням вимог до активної участі на лекційних заняттях порівняно з першим курсом навчання, коли важливо не тільки розуміти навчальний матеріал, але й оцінювати, планувати, пропонувати альтернативні способи вирішення завдань.

У табл. 8 представлені результати дослідження міри вираженості активності студентів II курсу на лекційних заняттях порівняно з III-VI курсами навчання.

Між показниками студентів II/III, II/IV, II/V, II/VI курсів статистично значущих відмінностей у показниках міри вираженості активності не виявлено. Загалом, простежується наступна динаміка: після другого курсу ($3,666667 \pm 0,768706$) міра активності на лекціях незначущо підвищується на третьому ($3,869565 \pm 0,694416$) і четвертому ($3,895833 \pm 0,831292$) курсах,

з п'ятого ($3,878788 \pm 0,992395$) курсу спостерігається незначне зниження до шостого ($3,750000 \pm 0,716350$) курсу навчання.

Таблиця 8

Міра вираженості активності студентів II курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно з III-VI курсами навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
II / III	3,666667	3,869565	-1,06286	0,768706	0,694416	-
II / IV	3,666667	3,895833	-1,37771	0,768706	0,831292	-
II / V	3,666667	3,878788	-1,06394	0,768706	0,992395	-
II / VI	3,666667	3,750000	-0,411638	0,768706	0,716350	-

У Табл. 9 представлені результати дослідження міри вираженості активності студентів III курсу на лекційних заняттях порівняно з IV-VI курсами навчання.

Між показниками студентів III / IV, III / V, III / VI курсів статистично значущих відмінностей у показниках міри вираженості активності не виявлено. Можливо, це пов'язано з приблизно однаковими вимогами викладачів стосовно активності студентів: розмірковувати, робити висновки, використовувати алгоритми діяльності у вирішенні інших завдань.

Таблиця 9

Міра вираженості активності студентів III курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно з IV-VI курсами навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
III / IV	3,869565	3,895833	-0,131078	0,694416	0,831292	-
III / V	3,869565	3,878788	-0,03844	0,694416	0,992395	-
III / VI	3,869565	3,750000	0,55497	0,694416	0,716350	-

У табл. 10 представлені результати дослідження міри вираженості активності студентів IV курсу на лекційних заняттях порівняно з V-VI курсами навчання.

Між показниками студентів IV / V, IV / VI курсів статистично значущих відмінностей у мірі вираженості активності не виявлено.

Таблиця 10

Міра вираженості активності студентів IV курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно з V-VI курсами навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
IV / V	3,895833	3,878788	0,08375	0,831292	0,992395	-
IV / VI	3,895833	3,750000	0,68502	0,831292	0,716350	-

В табл. 11 представлені результати дослідження міри вираженості активності студентів V курсу на лекційних заняттях порівняно з VI курсом навчання.

Таблиця 11

Міра вираженості активності студентів V курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно з VI курсом навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
V / VI	3,878788	3,750000	0,505245	0,992395	0,716350	-

Між показниками студентів V / VI курсів статистично значущих відмінностей у мірі вираженості активності не виявлено.

В Табл. 12 представлені результати дослідження міри вираженості настрою студентів I курсу на лекційних заняттях порівняно з II-VI курсами навчання.

Таблиця 12

Міра вираженості настрою студентів I курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно з II-VI курсами навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
I / II	4,500000	4,488889	0,062405	0,659380	0,726831	-
I / III	4,500000	4,565217	-0,32221	0,659380	0,727767	-
I / IV	4,500000	4,687500	-1,04132	0,659380	0,748225	-
I / V	4,500000	4,666667	-0,75406	0,659380	0,924211	-
I / VI	4,500000	4,300000	0,952518	0,659380	0,732695	-

Між показниками студентів I / II, I / III, I / IV, I / V, I / VI курсів статистично значущих відмінностей у показниках міри вираженості настрою не виявлено. Загалом, простежується наступна динаміка: після першого курсу ($4,500000 \pm 0,659380$) міра настрою на лекціях незначучо знижується на другому ($4,488889 \pm 0,726831$) курсі, з третього ($4,565217 \pm 0,727767$) курсу спостерігається незначне підвищення до четвертого ($4,687500 \pm 0,748225$) курсу, і цей показник четвертого курсу трохи перевищує показник першого курсу. З п'ятого ($4,666667 \pm 0,924211$) до шостого ($4,300000 \pm 0,732695$) курсу навчання показники настрою знижуються.

Найвищі показники настрою на лекційних заняттях у студентів на четвертому курсі, найнижчі – на шостому курсі навчання. Гарний настрій, життєрадісні психоемоційні стани, оптимістичність пов'язані із закінченням першої сходинок в отриманні вищої освіти і перспективами повної вищої освіти у разі навчання на магістерському рівні. Песимізм, поганий настрій, сум на шостому курсі, можливо, пов'язані з закінченням етапу навчання і необхідністю пошуку роботи.

В Табл. 13 представлені результати дослідження міри вираженості настрою студентів II курсу на лекційних заняттях порівняно з III-VI курсами навчання.

Таблиця 13

Міра вираженості настрою студентів II курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно з III-VI курсами навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
II / III	4,488889	4,565217	-0,40953	0,726831	0,727767	-
II / IV	4,488889	4,687500	-1,29705	0,726831	0,748225	-
II / V	4,488889	4,666667	-0,95087	0,726831	0,924211	-
II / VI	4,488889	4,300000	0,964671	0,726831	0,732695	-

Між показниками студентів II / III, II / IV, II / V, II / VI курсів статистично значущих відмінностей у показниках міри вираженості настрою не виявлено. Спостерігаються незначні коливання настрою з його максимальним підйомом на четвертому курсі.

В Табл. 14 представлені результати дослідження міри вираженості настрою студентів III курсу на лекційних заняттях порівняно з IV-VI курсами навчання.

Таблиця 14

Міра вираженості настрою студентів III курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно з IV-VI курсами навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
III / IV	4,565217	4,687500	-0,650062	0,727767	0,748225	-
III / V	4,565217	4,666667	-0,43956	0,727767	0,924211	-
III / VI	4,565217	4,300000	1,18820	0,727767	0,732695	-

Між показниками студентів III / IV, III / V, III / VI курсів статистично значущих відмінностей у показниках міри вираженості настрою не виявлено. З третього до четвертого курсу міра позитивного настрою підвищується, а починаючи з п'ятого курсу – знижується.

В Табл. 15 представлені результати дослідження міри вираженості настрою студентів IV курсу на лекційних заняттях порівняно з V-VI курсами навчання.

Таблиця 15

Міра вираженості настрою студентів IV курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно з V-VI курсами навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
IV / V	4,687500	4,666667	0,11180	0,748225	0,924211	-
IV / VI	4,687500	4,300000	1,95751	0,748225	0,732695	-

Між показниками студентів IV / V, IV / VI курсів статистично значущих відмінностей у показниках міри вираженості настрою не виявлено. З четвертого до шостого курсу міра позитивного настрою поступово знижується.

В Табл. 16 представлені результати дослідження міри вираженості настрою студентів V курсу на лекційних заняттях порівняно з VI курсом навчання.

Таблиця 16

Міра вираженості настрою студентів V курсу на лекційних навчальних заняттях порівняно з VI курсом навчання

Курси	Середній бал		t	Стандартне відхилення		Значення стандартної помилки
	1	2		1	2	
V / VI	4,666667	4,300000	1,508280	0,924211	0,732695	-

Між показниками студентів V / VI курсів статистично значущих відмінностей у показниках міри вираженості настрою не виявлено. З п'ятого до шостого курсу міра позитивного настрою знижується.

Таким чином, визначено, що і хлопці, і дівчата на лекціях відчують себе сильними, працездатними, витривалими, бадьорими, однак ці відчуття статистично значущо більш виражені у хлопців, ніж у дівчат. У молодих людей міра вираженості активності статистично значущо більш виражена, ніж у дівчат. Хлопці на лекціях активні, швидкі, діяльнісні, захоплені навчальними заняттями, уважні. Дівчата менш активні на лекціях, виявляють меншу зацікавленість. У дівчат і у молодих людей міра вираженості настрою на лекційних заняттях статистично значущо не відрізняється. Вони спокійні, оптимістичні, сповнені надіями. На лекційних заняттях студенти знайомляться з теоретичними основами навчальної дисципліни, конспектують навчальний матеріал, структуруючи його. Якщо викладач використовує діалог, прийоми активізації уваги студентів і отримання зворотного зв'язку, мотивує, демонструє практичну значущість навчальної інформації, ставить проблемні питання, залучає до пошукової діяльності, студенти налаштовані на взаємодію, активні, працездатні, емоційно занурені у предмет та беруть активну участь у ході теоретичного дослідження. Найнижчі показники міри самопочуття на лекційних заняттях у студентів третього курсу. Найвищий показник міри самопочуття у студентів спостерігається на першому курсі, коли рівень дослідницької роботи і відповідальності ще досить невисокий. Найнижчі показники міри активності на лекційних заняттях у студентів другого курсу, коли важливо не тільки розуміти навчальний матеріал, але й оцінювати, планувати, пропонувати альтернативні способи

вирішення завдань. Найвищі показники настрою на лекційних заняттях у студентів на четвертому курсі, найнижчі – на шостому курсі навчання. Гарний настрій, оптимістичність пов'язані з перспективами повної вищої освіти. Песимізм, поганий настрій, сум на шостому курсі пов'язані з закінченням етапу навчання і необхідністю пошуку роботи.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Розглянувши міру вираженості самопочуття, активності і настрою дівчат і хлопців на лекційних навчальних заняттях, а також порівнявши вираженість складових психоемоційного стану студентів залежно від курсу навчання, було виявлено, що: 1) студенти на лекціях відчують себе сильними, працездатними, витривалими, бадьорими, однак ці відчуття статистично значущо більш виражені у хлопців, ніж у дівчат; у хлопців міра вираженості активності статистично значущо більш виражена, ніж у дівчат; у дівчат і у молодих людей міра вираженості настрою на лекційних заняттях статистично значущо не відрізняється; 2) найнижчі показники міри самопочуття на лекційних заняттях у студентів третього курсу, найвищі – першого курсу; найнижчі показники міри активності на лекційних заняттях у студентів другого курсу, найвищі – першого курсу; найвищі показники настрою на лекційних заняттях у студентів на четвертому курсі, найнижчі – на шостому курсі навчання.

Перспективою подальших досліджень у напрямку емоційних станів студентів є виявлення розрізень між показниками самопочуття, активності і настрою студентів чоловічої і жіночої статі на лекційних заняттях залежно від курсу навчання, а також виявлення особливостей емоційних станів студентів на семінарських заняттях.

Список використаних джерел

- Богущ В. М. Особливості прояву екзаменаційного стресу у студентів ДВНЗ. *Young Scientist*. 2017. № 9.1 (49.1). С. 1–4.
- Зарицька В. В. Усвідомлення власних емоцій як чинник розумної поведінки. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія*. 2015. Т. 20, вип. 1 (35). С. 41–51.
- Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.

- Льодокова Г. М., Панфілов А. Н. Психические состояния студентов в усложненных условиях учебной деятельности. *Концепт*. 2013. Спецвыпуск № 01. С. 19–29.
- Неклюєнко О. В. Динаміка емоційних проявів як механізм адаптації першокурсників з особливими потребами до навчання. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 5. С. 150–155.
- Рокотянська Л. О. Деякі аспекти психолого-педагогічної характеристики студентів з особливими освітніми потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2013. № 10. С. 238–250.
- Смирнова В. А., Сухорукова Л. Н. Конструктор учебных задач как средство развития учебно-познавательной деятельности учащихся. *Ярославский педагогический вестник*. 2017. № 2. С. 77–83.
- Hewson E. R. F. Students' Emotional Engagement, Motivation and Behaviour Over the Life of an Online Course: Reflections on Two Market Research Case Studies. *Journal of Interactive Media in Education*. 2018. Vol. 1. P. 10. DOI: <http://doi.org/10.5334/jime.472>.
- Munoz D. A., Tucker C. S. Assessing students' emotional states: An approach to identify lectures that provide an enhanced learning experience. *Proceedings of the ASME 2014 International Design Engineering Technical Conferences and Computers and Information in Engineering Conference. Volume 3: 16th International Conference on Advanced Vehicle Technologies; 11th International Conference on Design Education; 7th Frontiers in Biomedical Devices*. Buffalo; New York, 2014. <https://doi.org/10.1115/DETC2014-34782>.

References

- Bohush, V. M. (2017). Osoblyvosti proyavu ekzamenatsiynoho stresu u studentiv DVNZ [The peculiarities of manifestation of university students' examination stress]. *Young Scientist*, 9.1 (49.1), 1-4 [in Ukrainian].
- Hewson, E. R. F. (2018). Students' Emotional Engagement, Motivation and Behaviour Over the Life of an Online Course: Reflections on Two Market Research Case Studies. *Journal of Interactive Media in Education*, 1, 10. DOI: <http://doi.org/10.5334/jime.472>.
- Kuznetsov, M. A., Fomenko, K. I., & Kuznetsov, O. I. (2015). *Psyhichni stany studentiv u protsesi navchalno-piznavalnoyi diialnosti* [Students' psychic states in the process of educational-cognitive activity]. Kharkiv: KhNPU [in Ukrainian].
- L'odokova, G. M., & Panfilov, A. N. (2013). Psyhicheskie sostojaniya studentov v uslozhnennyh uslovijah uchebnoj dejatel'nosti [Students' psychic states under the complicated conditions of

- studying*]. *Kontsept*, 01, 19-29 [in Russian].
- Munoz, D. A., & Tucker, C. S. Assessing students' emotional states: An approach to identify lectures that provide an enhanced learning experience. *Proceedings of the ASME 2014 International Design Engineering Technical Conferences and Computers and Information in Engineering Conference. Volume 3: 16th International Conference on Advanced Vehicle Technologies; 11th International Conference on Design Education; 7th Frontiers in Biomedical Devices*. Buffalo; New York, 2014. <https://doi.org/10.1115/DETC2014-34782>.
- Nekliuenco, O. V. (2012). Dynamika emotsiinykh proiaviv yak mekhanizm adaptatsii pershokursnykiv z osoblyvymy potrebamy do navchannia [The dynamics of emotional manifestations as a mechanism of handicapped first grade students' adaptation]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnologii Universytetu «Ukraina»*. [The Collection of the scientific works oof Khmelnytsky Institute of Social Technologies at "Ukraine" University], 5, 150-155 [in Ukrainian].
- Rokotianska, L. O. (2013). Deiaki aspekty psykholoho-pedahohichnoi kharakterystyky studentiv z osoblyvymy osvitimny potrebamy [Some aspects of psychological-pedagogical characteristics of students with special educational needs]. Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy [Actual problems of teaching and upbringing persons with special needs], 10, 238-250 [in Ukrainian].
- Smirnova, V. A., & Sukhorukova, L. N. (2017). Konstruktor uchebnyh zadach kak sredstvo razvitija uchebno-poznavatel'noj dejatel'nosti uchashhijhsja [Builder of Educational Tasks as a Means to Develop Students' Educational Cognitive Activity]. *Jaroslavskij pedagogicheskij vestnik*, 2, 77-83 [in Russian].
- Zaritskaya, V. V. (2015). Usvidomlennia vlasnykh emotsii yak chynnyk rozumnoi povedinky [The awareness of own emotions as a factor of intelligent behavior]. *Visnyk ONU im. I. I. Mechnykova. Psykholohiia*, 20, 1 (35), 41-51 [in Ukrainian].

O. Hrytsuk

EMOTIONAL STATES OF THE STUDENTS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN LECTURES

The article analyzes the features of emotional states of the students in lectures. Current psychological studies of the emotional sphere and psycho-emotional states of higher education seekers are presented. The results of studying the degree of well-being, activity and mood of girls and youngsters in lectures are presented. The degree of expression of well-being, activity and mood of students depending on the course of the study is compared. The results of the application of t-test in the study of emotional states of the students are described. The degree of expression of well-

being, activity and mood of youngsters and girls at lectures is determined. The differences and the severity of the psycho-emotional state components of the students depending on the course of the study are analyzed. It is found that positive well-being and activity in lectures are significantly more manifested in youngsters than in girls. It is determined that the degree of mood of girls and youngsters in lectures does not differ significantly. It is described that the lowest indicators of well-being in lectures have the third-year students, the highest indicators have the first-year students; the lowest indicators of the degree of activity in lectures have the second-year students, the highest indicators have the first-year students; the highest indicators of mood in lectures have the fourth-year students, the lowest indicators have the sixth year students.

Key words: *emotional state, well-being, activity, mood, lecture, statistical significance, competence.*

Надійшла до редакції 15.06.2020 р.